

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.3.52>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПРОГАЛИНИ У ПРАВОЗАСТОСУВАННІ¹

Чорномаз О.Б.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-0574-1118*

Чорномаз О.Б. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства: прогалини у правозастосуванні.

Стаття присвячена дослідженню одного з важливих аспектів правового механізму протидії домашньому насильству в Україні – адміністративної відповідальності. Вона акцентує увагу на правовій природі цієї відповідальності, її функціях, нормативно-правових основах та практиці застосування, а також на викликах, що постають перед системою в умовах воєнного стану. Автор досліджує, яким чином адміністративне законодавство сприяє оперативному реагуванню на домашнє насильство та захисту постраждалих осіб, а також аналізує проблеми та прогалини в застосуванні адміністративної відповідальності.

У першій частині статті надається теоретичне обґрунтування поняття адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. Адміністративна відповідальність визначена як форма державного примусу, спрямована на забезпечення правопорядку в сімейних та близьких відносинах, які перебувають під захистом держави. Автор підкреслює важливість цієї форми відповідальності, оскільки вона виконує не лише каральну, але й превентивну функцію, що є критично важливим для швидкого реагування на насильство та запобігання його повторенню. Стаття 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» створюють нормативну основу для притягнення кривдників до адміністративної відповідальності.

Одним з основних аспектів дослідження є аналіз юридичних ознак адміністративних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. В статті детально розглянуто об'єктивну та суб'єктивну сторони правопорушення, зокрема, які форми насильства (фізичне, психологічне та економічне) підпадають під адміністративну відповідальність, а також характеристика суб'єкта правопорушення, який має бути фізичною осудною особою, що перебуває в сімейних або близьких відносинах з постраждалою. Вказано, що адміністративна відповідальність часто є першим кроком на шляху правового реагування на насильство, який може передувати кримінальному покаранню.

Стаття також приділяє увагу проблемам та викликам, що постають у зв'язку з практичним застосуванням адміністративної відповідальності за домашнє насильство. Однією з головних проблем є недостатня ефективність превентивних заходів, що накладаються на правопорушників. Чинні санкції, такі як штрафи, громадські роботи та адміністративний арешт, не завжди призводять до стійкої зміни поведінки кривдників. Автор також відзначає, що в умовах воєнного стану, коли зростає соціально-економічна напруженість і доступ до органів правопорядку обмежений, виникають труднощі у фіксації фактів насильства, що ускладнює застосування адміністративних санкцій.

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

Ключові слова: адміністративна відповідальність, домашнє насильство, превенція, правопорушення, санкції, воєнний стан, реабілітаційні заходи, правозастосування.

Chornomaz O.B. Administrative liability for domestic violence: gaps in law enforcement.

This article is devoted to the study of one of the key aspects of the legal mechanism for combating domestic violence in Ukraine – administrative liability. It focuses on the legal nature of this type of liability, its functions, regulatory framework, and enforcement practice, as well as the challenges faced by the system under conditions of martial law. The author examines how administrative legislation facilitates prompt responses to domestic violence and the protection of victims, and also analyzes the problems and gaps in the application of administrative liability.

The first part of the article provides a theoretical substantiation of the concept of administrative liability for committing domestic violence. Administrative liability is defined as a form of state coercion aimed at ensuring public order in family and close personal relations that are under state protection. The author emphasizes the importance of this form of liability, as it performs not only a punitive but also a preventive function, which is critically important for rapid intervention in cases of violence and for preventing its recurrence. Article 173² of the Code of Ukraine on Administrative Offenses and the Law of Ukraine “On Prevention and Counteraction to Domestic Violence” constitute the normative basis for holding offenders administratively liable.

One of the main aspects of the study is the analysis of the legal elements of administrative offenses related to domestic violence. The article examines in detail the objective and subjective elements of the offense, in particular which forms of violence (physical, psychological, and economic) fall within the scope of administrative liability, as well as the characteristics of the offender, who must be a natural, legally competent person in family or close personal relations with the victim. It is noted that administrative liability often represents the first step in the legal response to violence and may precede criminal prosecution.

The article also addresses the problems and challenges associated with the practical application of administrative liability for domestic violence. One of the key issues is the insufficient effectiveness of preventive measures imposed on offenders. Existing sanctions, such as fines, community service, and administrative arrest, do not always lead to sustainable behavioral change. The author further notes that under conditions of martial law, when socio-economic tensions increase and access to law enforcement authorities is limited, difficulties arise in documenting acts of violence, which complicates the application of administrative sanctions.

Key words: administrative liability, domestic violence, prevention, offense, sanctions, martial law, rehabilitation measures, law enforcement.

Постановка проблеми. Домашнє насильство як соціально небезпечне явище має комплексний характер і потребує багаторівневої системи правового реагування, у якій адміністративна відповідальність посідає особливе місце. Вона виконує не лише каральну, а й превентивну функцію, спрямовану на оперативне припинення протиправної поведінки, запобігання її повторенню та захист прав і законних інтересів постраждалих осіб. Саме адміністративно-правові засоби найчастіше застосовуються на початкових етапах реагування держави на факти домашнього насильства, що зумовлює їх важливу роль у загальному механізмі протидії цьому явищу.

Нормативною основою адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства в Україні є, передусім, положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема стаття 173², а також Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У цих актах закріплено підстави відповідальності, коло суб'єктів, види адміністративних стягнень і спеціальні умови їх застосування. Водночас практика правозастосування свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних із кваліфікацією діянь, доказуванням вини [1, с. 80-81], вибором адекватного виду адміністративного стягнення та забезпеченням його реального превентивного ефекту.

Особливої актуальності питання адміністративної відповідальності за домашнє насильство набувають в умовах дії правового режиму воєнного стану [2]. Соціально-економічна напруженість, вимушене переміщення населення, порушення звичних соціальних зв'язків і обмежений доступ до органів правопорядку та судів ускладнюють як виявлення фактів домашнього насильства, так і притягнення кривдників до відповідальності. У таких умовах адміністративна відповідальність

має залишатися дієвим і доступним інструментом державного реагування, що потребує переосмислення її змісту, процедур реалізації та ефективності.

Наукові дослідження свідчать про сталий інтерес учених до проблем адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству, однак питання адміністративної відповідальності нерідко розглядаються фрагментарно або без урахування сучасних викликів, зумовлених воєнним станом.

У зв'язку з цим, **метою** нашого дослідження є комплексний аналіз адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства як самостійного елементу адміністративно-правового механізму, з акцентом на її правову природу, зміст, практику застосування та напрями удосконалення в кризових умовах.

Стан дослідження проблеми. Для комплексного аналізу були використані результати наукових досліджень та монографій, присвячених проблемам адміністративної відповідальності за домашнє насильство в Україні. Це включає праці таких авторів, як Нерода М.А., Грищенко А.Л., Горбунова Я.М., Блага А.Б., Гурковська К.А., Ковальова О.В., Негодченко О.В., Ткаленко О.М., Сукмановська Л.М. та ін., які досліджують юридичні аспекти цього питання, а також наукові публікації, що аналізують практику правозастосування в контексті боротьби з домашнім насильством. Спеціальна увага приділялася аналізу нормативно-правових актів, які регулюють питання домашнього насильства, що визначають порядок реагування на такі правопорушення.

Таким чином, дослідження базується на ґрунтовному аналізі нормативно-правових актів, теоретичних підходів до правового регулювання, а також практики застосування адміністративної відповідальності. Вивчені матеріали дозволяють сформулювати рекомендації щодо вдосконалення механізмів захисту прав потерпілих від домашнього насильства та удосконалення адміністративної відповідальності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства є самостійним видом юридичної відповідальності, що застосовується державою у разі вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з посяганням на права, свободи та законні інтереси членів сім'ї або осіб, які перебувають у близьких відносинах. У науковій літературі з адміністративного права вона традиційно розглядається як форма державного примусу, що реалізується уповноваженими органами шляхом застосування передбачених законом адміністративних стягнень до правопорушника з метою охорони публічних і приватних інтересів. У сфері протидії домашньому насильству така відповідальність має виразну соціально-захисну спрямованість, оскільки поєднує реагування на протиправну поведінку з негайним захистом постраждалої особи.

Нормативне закріплення адміністративної відповідальності за домашнє насильство здійснене насамперед у статті 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка встановлює відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, а також за невиконання термінового заборонного припису чи неповідомлення про місце тимчасового перебування кривдника [3]. Зміст цієї норми перебуває у тісному взаємозв'язку із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає саме поняття домашнього насильства, його форми та загальні засади державної політики у цій сфері [4]. Такий нормативний симбіоз зумовлює особливу правову природу адміністративної відповідальності за домашнє насильство, що поєднує загальні риси адміністративно-деліктного реагування зі спеціальними механізмами захисту прав людини.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що адміністративна відповідальність у цій сфері виконує дві взаємопов'язані функції – каральну та превентивну. Каральна функція полягає у застосуванні до кривдника визначених законом адміністративних стягнень (штрафу, громадських робіт, адміністративного арешту), що мають осуджувальний характер і виражають негативну оцінку державою протиправної поведінки [5, с. 154; 6, с. 276]. Водночас превентивна функція є домінуючою, оскільки спрямована на недопущення повторних випадків насильства, формування у правопорушника усвідомлення невідворотності відповідальності та забезпечення безпеки постраждалої особи.

Як зазначається у наукових статтях, присвячених проблемам застосування ст. 173² КУпАП, адміністративна відповідальність за домашнє насильство має випереджальний характер і часто передуює кримінально-правовому реагуванню, виконуючи роль «першого бар'єра» державного втручання [7, с. 95]. Саме через це її правова природа не може зводитися виключно до репресив-

ного впливу. Вона є елементом ширшого адміністративно-правового механізму запобігання та протидії домашньому насильству, що поєднує санкційні, профілактичні та захисні засоби впливу.

Отже, адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства слід розглядати як особливий різновид адміністративно-деліктної відповідальності, спрямований не лише на покарання кривдника, а й на реалізацію публічного обов'язку держави щодо захисту прав людини. Такий підхід є концептуально важливим для подальшого аналізу складу адміністративного правопорушення, видів адміністративних стягнень та проблем їх ефективності в умовах сучасних соціальних і правових викликів.

Нормативно-правова основа адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства в Україні має комплексний характер і формується сукупністю законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які перебувають у системному взаємозв'язку [8, с. 32]. Базовим актом у цій сфері є Кодекс України про адміністративні правопорушення, який закріплює загальні засади адміністративної відповідальності, порядок притягнення до неї та види адміністративних стягнень. Спеціальною нормою, що безпосередньо встановлює адміністративну відповідальність за домашнє насильство, є стаття 173² КУпАП, у якій визначено склади відповідних правопорушень і санкції за їх вчинення [3].

Стаття 173² КУпАП охоплює не лише власне вчинення домашнього насильства, а й суміжні протиправні діяння, зокрема насильство за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису та неповідомлення уповноважених органів про місце тимчасового перебування кривдника. Такий підхід законодавця свідчить про розширене розуміння адміністративно-правового реагування, спрямованого на забезпечення реального захисту постраждалих осіб [9, с. 24]. У наукових працях з адміністративного права наголошується, що саме через цю норму реалізується ключова превентивна функція адміністративної відповідальності, оскільки вона дозволяє оперативно реагувати на факти насильства без складних і тривалих процедур кримінального провадження [5, с. 67].

Важливе значення для формування нормативної основи адміністративної відповідальності має Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає поняття домашнього насильства, його форми, коло суб'єктів та систему заходів реагування [4]. Хоча цей Закон не встановлює безпосередньо адміністративних санкцій, він створює концептуальну та термінологічну базу для застосування ст. 173² КУпАП. Саме через норми цього Закону конкретизується зміст протиправної поведінки, що має істотне значення для правильної кваліфікації адміністративних правопорушень і забезпечення єдності правозастосовної практики.

Доповнюють законодавче регулювання підзаконні нормативно-правові акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України та відомчі накази Міністерства внутрішніх справ України, якими визначено порядок винесення термінових заборонних приписів, взяття кривдників на профілактичний облік, здійснення оцінки ризиків та взаємодії суб'єктів у сфері протидії домашньому насильству. У наукових статтях підкреслюється, що саме ці акти забезпечують практичну реалізацію адміністративної відповідальності, перетворюючи формально закріплені норми КУпАП на дієвий механізм захисту прав постраждалих [7, с. 96].

Особливості застосування зазначених нормативно-правових актів в умовах дії правового режиму воєнного стану пов'язані з обмеженням доступу до органів державної влади, підвищенням навантаження на правоохоронні органи та судами, а також із зростанням латентності домашнього насильства. Водночас чинне законодавство не передбачає скасування чи призупинення дії норм КУпАП або Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» на період воєнного стану, що свідчить про визнання пріоритетності захисту прав людини навіть в умовах збройної агресії. Науковці обґрунтовано зазначають, що саме адміністративна відповідальність у таких умовах залишається найбільш доступним і оперативним інструментом державного реагування на факти домашнього насильства, хоча її ефективність значною мірою залежить від належної організації правозастосовної діяльності [10, с. 147].

Таким чином, нормативно-правова основа адміністративної відповідальності за домашнє насильство в Україні характеризується багаторівневістю та взаємодією норм різної юридичної сили. Її аналіз дозволяє дійти висновку, що чинне законодавство створює необхідні правові передумови для притягнення кривдників до адміністративної відповідальності, однак умови воєнного стану актуалізують потребу в удосконаленні механізмів реалізації цих норм і забезпеченні їх реальної дієвості на практиці.

Склад адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, визначається через сукупність установлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, наявність яких є підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності. У теорії адміністративного права традиційно виокремлюють чотири елементи складу правопорушення: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону. Застосування такого підходу до аналізу ст. 173² КУпАП дозволяє комплексно оцінити правову природу адміністративної відповідальності за домашнє насильство та забезпечити коректну кваліфікацію відповідних діянь [3].

Об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173² КУпАП, є суспільні відносини у сфері забезпечення особистої недоторканності, честі, гідності, психічного та фізичного здоров'я особи, а також сімейні та близькі соціальні зв'язки, що охороняються державою [11, с. 59]. У наукових дослідженнях наголошується, що цей об'єкт має комплексний характер, оскільки поєднує як публічний інтерес держави у підтриманні правопорядку, так і приватний інтерес конкретної постраждалої особи [5, с. 93]. Саме така подвійна природа об'єкта зумовлює особливу соціальну небезпеку адміністративних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення проявляється у вчиненні дій або бездіяльності, що полягають у застосуванні фізичного, психологічного чи економічного насильства у сім'ї або між близькими особами. Фізичне насильство охоплює умисні дії, що спричиняють фізичний біль або шкоду здоров'ю, але не досягають рівня кримінально караного діяння. Психологічне насильство виражається у словесних образах, погрозах, переслідуванні, приниженні, що викликають у постраждалої особи емоційну невпевненість або страх. Економічне насильство полягає у позбавленні житла, коштів, майна чи обмеженні доступу до них. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надає розгорнуте визначення цих форм, що має вирішальне значення для встановлення об'єктивної сторони правопорушення у практиці застосування ст. 173² КУпАП [3].

Встановлення об'єктивної сторони адміністративного правопорушення у випадках психологічного домашнього насильства становить особливу складність у правозастосовній практиці, оскільки його наслідки не завжди мають зовнішні або матеріально зафіксовані прояви. У таких справах ключового значення набуває належне доказування факту заподіяння шкоди психічному здоров'ю постраждалої особи, а також причинно-наслідкового зв'язку між діями кривдника та негативними психологічними наслідками. У наукових дослідженнях і судовій практиці все більшої уваги надається можливості використання судово-психологічної експертизи як допоміжного засобу доказування у справах про домашнє насильство, зокрема для оцінки емоційного стану потерпілої особи, рівня психологічної травматизації, наявності страху, тривожності або психологічної залежності. Така експертиза сприяє більш об'єктивному встановленню ознак психологічного насильства та дозволяє відмежувати адміністративне правопорушення від побутового конфлікту, що не досягає рівня правової значущості [10, с. 147; 12, с. 63; 13, с. 158-164]. Водночас, застосування судово-психологічної експертизи в адміністративному провадженні залишається обмеженим і потребує подальшого наукового осмислення та нормативного уточнення, з урахуванням принципів оперативності адміністративного процесу та пріоритету захисту прав постраждалої особи.

Суб'єктом адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку та перебуває у сімейних або близьких відносинах із постраждалою особою. У науковій літературі звертається увага на те, що спеціальний характер суб'єкта є однією з ключових ознак цього правопорушення, оскільки саме наявність відповідних відносин відрізняє домашнє насильство від інших адміністративних проступків проти громадського порядку або особи [7, с. 95-96]. Це зумовлює необхідність ретельного з'ясування характеру взаємин між сторонами під час розгляду справи [14].

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення характеризується, як правило, умисною формою вини. Кривдник усвідомлює протиправний характер своїх дій, передбачає їх негативні наслідки для постраждалої особи та бажає або свідомо допускає їх настання. У наукових дослідженнях підкреслюється, що встановлення умислу має принципове значення для відмежування адміністративного правопорушення від конфліктних ситуацій побутового характеру, які не досягають рівня правопорушення [10, с. 36].

Таким чином, склад адміністративного правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, має чітко визначену структуру, яка дозволяє комплексно оцінювати протиправну поведінку кривдника. Урахування особливостей кожного елемента складу, зокрема різних форм насильства,

є необхідною умовою ефективного застосування адміністративної відповідальності та забезпечення реального захисту прав постраждалих осіб.

Суб'єкти адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства визначаються з урахуванням загальних положень адміністративно-деліктного права та спеціальних норм, закріплених у законодавстві про запобігання та протидію домашньому насильству. Відповідно до ст. 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення, до адміністративної відповідальності може бути притягнута фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку та вчинила домашнє насильство або пов'язані з ним протиправні дії [3]. Таким чином, загальними ознаками суб'єкта є вік, осудність та наявність факту вчинення адміністративного правопорушення.

Водночас, суб'єкт адміністративної відповідальності за домашнє насильство має спеціальний характер, оскільки обов'язковою умовою притягнення до відповідальності є перебування особи у сімейних або близьких відносинах із постраждалою. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» істотно розширює коло таких осіб, включаючи подружжя, колишне подружжя, осіб, які спільно проживають або проживали однією сім'єю, родичів по прямій та боковій лінії, а також інших осіб, між якими існують відносини спільного побуту чи взаємної залежності [4]. У наукових дослідженнях наголошується, що саме наявність цих відносин є кваліфікуючою ознакою, яка відмежовує домашнє насильство від інших адміністративних правопорушень проти особи [5, с. 73].

Особливістю адміністративної відповідальності у цій сфері є те, що суб'єктом правопорушення може бути як особа, яка фактично проживає з постраждалою, так і та, що не проживає спільно, але перебуває з нею у шлюбних, родинних або близьких відносинах. Такий підхід законодавця відображає сучасне розуміння домашнього насильства як явища, що не обмежується межами спільного житла, а зумовлюється характером соціальних зв'язків між кривдником і постраждалою особою. У правозастосовній практиці це має принципове значення для вирішення питання про наявність складу адміністративного правопорушення за ст. 173² КУпАП [7, с. 94].

У науковій літературі також звертається увага на особливості притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які систематично вчиняють домашнє насильство. Хоча повторність не змінює суб'єктного складу правопорушення, вона може впливати на вибір виду адміністративного стягнення та свідчити про недостатність суто превентивних заходів адміністративного характеру. У таких випадках адміністративна відповідальність розглядається як проміжна ланка між первинним реагуванням і можливим кримінально-правовим переслідуванням у разі подальшої ескалації насильства [10, с. 81].

Отже, суб'єкти адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства характеризуються поєднанням загальних ознак суб'єкта адміністративного правопорушення та спеціальної ознаки – наявності сімейних або близьких відносин із постраждалою особою. Такий підхід забезпечує адресність адміністративно-правового реагування та відповідає соціальній природі домашнього насильства як специфічного правопорушення, що виникає у сфері приватних, але суспільно значущих відносин.

Види адміністративних стягнень, що застосовуються за вчинення домашнього насильства, визначені у санкції ст. 173² Кодексу України про адміністративні правопорушення і включають штраф, громадські роботи та адміністративний арешт [3]. Вибір конкретного виду стягнення покладається на суд і має здійснюватися з урахуванням характеру вчиненого правопорушення, особи правопорушника, ступеня його вини, а також потреби у захисті постраждалої особи. У науковій літературі підкреслюється, що ефективність адміністративної відповідальності у справах про домашнє насильство значною мірою залежить не від формального застосування санкції, а від її здатності реально впливати на поведінку кривдника та запобігати повторним проявам насильства [5, с. 88; 15, с. 253].

Адміністративний штраф є найбільш поширеним видом стягнення у справах про домашнє насильство. Його застосування має на меті покарання кривдника шляхом майнового впливу та формування у нього усвідомлення негативних наслідків протиправної поведінки [16]. Водночас, науковці та практики зазначають, що штраф не завжди досягає превентивної мети, особливо у випадках, коли кривдник і постраждала особа ведуть спільний бюджет. У таких ситуаціях накладення штрафу фактично погіршує матеріальне становище всієї сім'ї та може опосередковано завдавати шкоди самій постраждалій особі, що ставить під сумнів ефективність цього виду стягнення як засобу протидії домашньому насильству [7, с. 95].

Громадські роботи як вид адміністративного стягнення розглядаються у науковій літературі як більш соціально орієнтований захід впливу. Вони поєднують елемент покарання з виховним впливом та не створюють прямого фінансового навантаження на сім'ю постраждалої особи. Дослідники зазначають, що громадські роботи можуть мати позитивний ефект за умов належної організації їх виконання та реального контролю з боку уповноважених органів [10, с. 93]. Разом із тим, у практиці їх застосування виникають труднощі, пов'язані з ухиленням правопорушників від відбування стягнення або формальним підходом до його виконання.

Адміністративний арешт є найбільш суворим видом адміністративного стягнення, що застосовується за вчинення домашнього насильства. Його основна мета полягає у негайному припиненні протиправної поведінки та тимчасовій ізоляції кривдника від постраждалої особи. У наукових публікаціях підкреслюється, що адміністративний арешт може бути ефективним у ситуаціях підвищеного ризику повторного насильства, однак він має короткостроковий характер і не вирішує глибинних причин насильницької поведінки [12, с. 64]. Крім того, застосування цього виду стягнення в умовах воєнного стану ускладнюється організаційними та ресурсними обмеженнями.

Загалом аналіз видів адміністративних стягнень свідчить, що жоден із них не є універсальним засобом протидії домашньому насильству. Ефективність штрафу, громадських робіт чи адміністративного арешту залежить від індивідуальних обставин справи та поєднання адміністративної відповідальності з іншими заходами впливу, зокрема спеціальними заходами захисту постраждалих і корекційними програмами для кривдників. Саме комплексний підхід, на думку більшості дослідників, здатний забезпечити реальний вплив на поведінку кривдника та належний рівень безпеки для осіб, які постраждали від домашнього насильства [5, с. 167; 7, с. 94].

Запровадження правового режиму воєнного стану істотно вплинуло на механізм притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, актуалізувавши низку системних і практичних проблем. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», запровадження такого режиму не передбачає обмеження дії норм адміністративного законодавства у сфері захисту прав людини, зокрема положень КУпАП та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3, 4]. Водночас, умови воєнного часу суттєво ускладнюють реалізацію цих норм на практиці.

Однією з ключових проблем є фіксація фактів домашнього насильства. В умовах бойових дій, масового переміщення населення, перебування осіб в укриттях або тимчасових пунктах проживання знижується можливість своєчасного звернення постраждалих до органів Національної поліції. Як зазначається у наукових та аналітичних матеріалах, рівень латентності домашнього насильства у період воєнного стану зростає, що негативно впливає на ефективність адміністративно-правового реагування [5, с. 47]. Крім того, ускладнюється збір доказів, зокрема опитування свідків, фіксація тілесних ушкоджень та документування психологічного насильства.

Суттєвим викликом є також обмежений доступ до суду, що безпосередньо впливає на розгляд справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173² КУпАП. Тимчасова зміна територіальної підсудності судів, евакуація суддів і працівників апарату, а також перевантаження судової системи справами, пов'язаними з воєнними подіями, призводять до затягування розгляду адміністративних справ. У науковій літературі звертається увага на те, що порушення розумних строків розгляду таких справ знижує превентивний ефект адміністративної відповідальності та може створювати додаткові ризики для безпеки постраждалої особи [7, с. 96].

Окремої уваги потребує питання навантаження на органи Національної поліції, які в умовах воєнного стану виконують широкий спектр додаткових завдань, пов'язаних із забезпеченням оборони, громадської безпеки та правопорядку. Це об'єктивно обмежує можливості поліції щодо належного реагування на кожен випадок домашнього насильства, здійснення профілактичної роботи та контролю за виконанням адміністративних стягнень. У дослідженнях з адміністративного права підкреслюється, що за таких умов адміністративна відповідальність ризикує набутти формального характеру, якщо не буде забезпечено належної координації між суб'єктами протидії домашньому насильству [10, с. 52].

Таким чином, особливості притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство в умовах воєнного стану полягають не у зміні нормативно-правової бази, а у трансформації умов її реалізації. Проблеми фіксації правопорушень, доступу до суду та підвищеного навантаження на правоохоронні й судові органи істотно знижують ефективність адміністративно-правового реагування. Це зумовлює необхідність адаптації процедур притягнення до відпо-

відальності, посилення міжвідомчої взаємодії та впровадження гнучких механізмів захисту постраждалих осіб, здатних функціонувати навіть в умовах воєнного часу.

Попри наявність законодавчих ініціатив щодо запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, адміністративна відповідальність у цій сфері стикається з низкою проблем і прогалин, що знижують її ефективність. Серед основних недоліків правозастосування можна виокремити формальний підхід до застосування адміністративних стягнень, повторюваність правопорушень і недостатню превентивну дію адміністративних санкцій.

Один із основних проблемних аспектів – формалізм у застосуванні адміністративних стягнень. У практиці застосування ст. 173² КУпАП часто спостерігається тенденція до механічного накладання штрафів або інших санкцій без реального врахування індивідуальних обставин правопорушення, що позбавляє процедуру реального впливу на поведінку кривдника. Це зумовлено низкою чинників, зокрема перевантаженням правоохоронних органів і судами, а також відсутністю чітко встановлених стандартів для оцінки ефективності санкцій. Як зазначають дослідники, застосування санкцій без супроводу профілактичних чи реабілітаційних заходів не призводить до зменшення частоти випадків насильства в родинях [5, с. 41].

Повторюваність правопорушень є ще однією суттєвою проблемою. Часто в умовах домашнього насильства адміністративна відповідальність не є достатньо ефективною для припинення насильницької поведінки кривдників. Зокрема, одноразове накладення штрафу або застосування громадських робіт не запобігає повторним порушенням, особливо якщо особа, що вчиняє насильство, не проходить реабілітацію або профілактичну роботу, яка б змінювала її поведінкові патерни. На думку експертів, для ефективної боротьби з домашнім насильством адміністративна відповідальність повинна бути комплексною і включати не тільки покарання, а й спеціальні програми реабілітації для кривдників, які б допомогли їм усвідомити причини їхньої поведінки та змінити її [7, с. 96].

Однією з головних причин слабкої превентивної дії адміністративних санкцій є недостатня розробленість превентивних заходів у рамках адміністративного права. Адміністративна відповідальність за домашнє насильство у своїй суті орієнтована більше на каральну, ніж на превентивну функцію. В умовах, коли домашнє насильство часто має системний характер, а насильник може продовжувати свою діяльність навіть після накладення адміністративних стягнень, виникає потреба в розробці додаткових превентивних механізмів, таких як обов'язкова участь у спеціалізованих програмах, заборона на певні дії (наприклад, відвідування місць спільного проживання) або регулярні перевірки стану взаємин між кривдником і потерпілою особою [10, с. 122].

Прогалини в правозастосуванні також виявляються в обмеженій ролі адміністративних органів у наданні захисту постраждалим від насильства. У наукових статтях звертається увага на необхідність забезпечення більшої координації між органами поліції, судами, органами соціального захисту та іншими державними структурами для швидкого реагування на випадки домашнього насильства, що дозволяє ефективно використовувати адміністративну відповідальність для запобігання повторним правопорушенням [12, с. 64-65].

Отже, основні проблеми адміністративної відповідальності за домашнє насильство в Україні пов'язані з формалізмом правозастосування, повторюваністю правопорушень та недостатньою превентивною дією санкцій. Для підвищення ефективності адміністративної відповідальності необхідно удосконалити практику її застосування, зокрема, шляхом інтеграції профілактичних і реабілітаційних заходів, а також зміцнення міжвідомчої співпраці у сфері захисту постраждалих осіб.

Висновки. Дослідження адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства в Україні вказує на її значну роль у правовому механізмі протидії цьому соціально небезпечному явищу. Адміністративна відповідальність є важливим елементом запобігання домашньому насильству, оскільки дозволяє оперативно реагувати на порушення прав потерпілих, водночас здійснюючи превентивний вплив на поведінку правопорушників. Основними інструментами адміністративного реагування є штрафи, громадські роботи та адміністративний арешт, які застосовуються залежно від характеру правопорушення та особи правопорушника.

Проте, ефективність адміністративної відповідальності часто підривається формалізмом у правозастосуванні, що не завжди дозволяє досягти необхідного соціального ефекту. Недостатній акцент на превентивні та реабілітаційні заходи, а також відсутність чіткої системи моніторингу результатів застосування санкцій можуть призводити до повторюваних випадків насильства.

Зокрема, в умовах воєнного стану, коли ресурси органів правопорядку обмежені, проблема латентності насильства стає ще більш актуальною, що значно ускладнює ефективне застосування адміністративної відповідальності.

Водночас, необхідно відзначити, що адміністративна відповідальність за домашнє насильство потребує подальшого вдосконалення, включаючи розширення використання спеціалізованих програм для корекції поведінки кривдників та посилення співпраці між органами державної влади для забезпечення реального захисту постраждалих осіб. Тільки комплексний підхід, який поєднує правозастосовні заходи з профілактичними і реабілітаційними ініціативами, здатен створити умови для ефективної боротьби з домашнім насильством та забезпечення безпеки громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Maksymenko O.V. Problems of administrative liability for domestic violence against children. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. Vol. 27, No. 3. 2022. PP. 78-85. DOI: 10.56215/0122273.78 URL: <https://lawscience.com.ua/uk/article/read/problemi-administrativnoyi-vidpovidalnosti-za-vchinennya-domashnogo-nasilstva-shchodo-ditini>.
2. Відповідальність за домашнє насильство посилено. 03.01.2025. Безоплатна правнича допомога. URL: <https://legaid.gov.ua/publikatsiyi/110589>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Редакція від 11.12.2025 № 8073¹-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n1867>.
4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Редакція від 19.12.2024 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
5. Нерода М.А. Адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству. Дис. на здобуття наук. ст. доктора філософії. 2023. Київ. 215 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream>.
6. Хомишин І. Практика розгляду судами справ про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"*. № 3 (43). 2024. С. 274-280. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2024.43.274>.
7. Вівчар Х. Адміністративна відповідальність за домашнє насильство. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: зб. тез доп. V Міжнар. наук. студ. конф.* (Тернопіль, 12 трав. 2021 р.). Редкол.: С.В. Банах, В.М. Слома, А.В. Грубінко та ін. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 94-97. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/04aa7004-1df8-4791-a7e2-4846fa6c5efa>.
8. Grichko, V. & Holub, V. (2025). The domestic violence in Ukraine: current state, law enforcement problems and ways to overcome them. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 1. 30-36. DOI 10.24144/2788-6018.2025.06.1.4. URL: https://www.researchgate.net/publication/398961299_The_domestic_violence_in_Ukraine_current_state_law_enforcement_problems_and_ways_to_overcome_them.
9. Інструментарій реагування працівника поліції превентивної діяльності на адміністративні правопорушення: навчальний посібник. Укладачі: Гаркуша В.В., Голобородько Д.В., Кононець В.П., Кравченко І.С., Репан М.І. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 139 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/2422/1.pdf>.
10. Горбунова Я.М. Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому насильству. Дис. на здобуття наук. ст. доктора філософії. 2023. Харків. 202 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19945/1/Gorbunova_dys.pdf.
11. Грищенко А.Л. Правове регулювання охорони особи від правопорушень домашнього насильства. Дис. на здобуття наук. ст. доктора філософії. 2024. Київ. 208 с. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/26899>.
12. Миколаєць В., Мацелик Т., Новицька Н. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо дитини. *Юридичний вісник*. № 2. 2022. С. 60-67. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2322>.
13. Сибірна Р.І., Боровікова В.С. Судово-психологічна експертиза в контексті справ про домашнє насильство. *Науковий вісник ЛьвДУВС (серія юридична)*. № 3 2025. С. 158-164. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-18>.

14. Пархоменко П. Проблеми притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство. *Центр дослідження верховенства права*. 2022. URL: <https://rol.ukma.edu.ua/202209281>.
15. Zarosylo, V., Blyznyuk, I., Grokholskij, V., Bass, V., & Mikhno, A. (2023). Comparative analysis of administrative and criminal punishments in Ukraine and some foreign countries and prospects for changes. *Social and Legal Studios*, 6(4), 251-258. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals4.2023.251>.
16. Домашнє насильство: кого і за що карає Закон. *Малинський районний суд Житомирської області*. 07.03.2023. URL: <https://ml.zt.court.gov.ua/sud0614/pres-centr/news/1391906>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Чорномаз О.Б., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0